

Gesamtkunstwerk Onze Lieve Vrouw ter Eemklooster (1931 - 1933)

Dit bijna volledig in baksteen uitgevoerde kloostercomplex is door architecten B.J. Koldewey en W.C.A. Kroese ontworpen en was een van de grootste kloostercomplexen van Nederland. Het complex bestond uit een meisjesinternaat, een lyceum en een kweekschool. In totaal kon het complex ongeveer 500 zusters en meisjes onderdak bieden. Het klooster is een zeldzaam voorbeeld van vooroorlogse Delftse Schoolarchitectuur in Amersfoort. Deze bouwstijl wordt gekenmerkt door de bestemming van het gebouw; de vorm moest de functie uitdrukken. Ook het vele gebruik van baksteen is kenmerkend voor deze traditionele bouwstijl. De vormgeving is dan ook sober en terughoudend met ornamentloze gevels. Rondom het kloostercomplex zijn vele kunstwerken aanwezig. Men kan het klooster dan ook zien als een 'Gesamtkunstwerk': een samenspel tussen verschillende kunsten waaronder beeldhouwwerken en muurschilderingen.

Zakelijk Expressionisme Stedelijk Gymnasium Johan van Oldenbarnevelt (1929-1939)

Het schoolgebouw is ontworpen door architect C. B. van der Tak en wordt gezien als een belangrijk voorbeeld van het 'Zakelijk Expressionisme'. Deze architectuurstroming is ontstaan als een reactie op de Amsterdamse School, waarbij de plastische vormgeving versoepeld is. De architectuurstroming kreeg in Nederland vooral bekendheid door de architect Dudok, wiens Raadhuis in Hilversum wereldberoemd is. Het Gymnasium is opgebouwd uit verspringende volumes met gevels die een strak ritme volgen. De gevels bestaan uit metselwerk van lange, gele bakstenen met een schuine lintvoeg en opgevulde stootvoegen. Hierdoor wordt de horizontale werking versterkt. Er is een sterke afwisseling tussen horizontale luifels en ramen en verticale bakstenen muurdammen. Gemetselde muurtjes en plantenbakken maken deel uit van het ontwerp en vormen een mooie overgang naar de omringende tuin. In het gebouw wordt nu gewoond en gewerkt.

Amsterdamse School VS Zakelijk Expressionisme De Wachter (1927-1929)

Deze villa is een van de weinige gebouwen die nog bestaan van de architect, typograaf en grafisch vormgever H. Th. Wijdeveld. Het Rijks-monument is een goed voorbeeld van de Amsterdamse School met invloeden van het Zakelijk Expressionisme. Tegenwoordig is de villa opgesplitst in twee woonhuizen. In de gevel is de handgevormde baksteen toegepast in uiteenlopende formaten, steensoorten en metselwerkverbanden. Stenen zijn zowel horizontaal als verticaal toegepast of in ruitpatroon gemetseld. In het onderste deel van de gevel zijn horizontale lagen met diepe voegen toegepast. Het middendeel is gemaakt van stenen met een groter formaat, gemetseld in verschillende vlakken. Wijdeveld was destijds hoofdredacteur van het toonaangevende tijdschrift *Wendingen*, dat gericht was op de nieuwe vormgeving. Hij werd 102 jaar oud en bracht ter gelegenheid van zijn 100e verjaardag het boek 'Mijn eerste eeuw uit'.

Kekke kopgevels Kapelweg nummers 121-179 & Surinamelaan nummers 2-48 - (1945-1956)

Door toenmalig stadsarchitect David Zuiderhoek zijn in een periode van vier jaar elf portiekflats gebouwd langs de Kapelweg en de Surinamelaan. De kopgevels zijn met aandacht gedetailleerd. Bakstenen zijn gemetseld in een ruitvormig sierverband en maken in het midden een kleine knik naar buiten. Hierdoor lijken de gevels slanker dan ze in werkelijkheid zijn. De borstweringen zijn in blokverband gemetseld. Tegenwoordig maken de flats onderdeel uit van een beschermd stadsgezicht, vanwege de zorgvuldig ontworpen samenhang tussen stedenbouwkundige opzet, bebouwing en groenstructuren.

Misbaksels Appélkerk (1927)

Aan de Appelweg staat het kerkgebouw van de Vrije Evangelische Gemeente. Deze kerk, die ook wel bekend staat als de Appélkerk, is in 1927 ontworpen door de architect Gijs van Hoogevest in de stijl van de Amsterdamse School. De gevels zijn uitgevoerd in een gele baksteen en de eerste steen is gelegd door predikant Geelkerken. Vandaar dat de kerk in de volksmond ook wel het 'gele kerkje' genoemd werd. De entree van de kerk wordt gekenmerkt door een in het midden geplaatste uitstekende toren. Tegen de zuidgevel is een uitbreiding geplaatst. Het erf wordt afgescheiden door een stenen afscheiding met hoge pijlers die in gelijke steen zijn uitgevoerd. De kerk is sinds 2015 niet meer in religieus gebruik.

Ambachtelijk gemetseld Parkhuis Amersfoort (1967, 2020)

In 2019 is het voormalige Sint Elisabeth Ziekenhuis gesloopt om plaats te maken voor een stadspark. Het enige dat is overgebleven van het oude ziekenhuis is het ketelhuis, met daarnaast de kenmerkende gemetselde schoorsteen. Dit ketelhuis is getransformeerd tot een multifunctioneel parkpaviljoen door Bureau MT. Schoorsteen en ketelhuis vormen architectonisch, ruimtelijk en functioneel een geheel en zijn kenmerkend voor de architectuur uit de wederopbouwperiode (1940 – 1965). De schoorsteen is een van de laatste ambachtelijk gemetselde schoorstenen en de enigste ronde naoorlogse schoorsteen die in Amersfoort is overgebleven. De ronde vorm is uit rechte gele bakstenen opgebouwd. Dit is bijzonder, want meer gebruikelijk voor schoorstenen is de toepassing van radiaalstenen, die de vorm hebben van een trapezium of taartpunt.

Baksteenmozaïek Corderius College (1957)

Dit schoolgebouw is ontworpen door Teus van Hoogevest in de wederopbouwperiode (1940 – 1965). Veel gebouwen uit deze tijd zijn voorzien van monumentale kunstwerken, die speciaal voor een specifieke plek in of aan een gebouw werden ontworpen. Het opvallende baksteenmozaïek in een van de kopgevels van deze school is ontworpen door Berend Hendriks. Hij was een sterk voorstander van nauwe samenwerking tussen architecten, stedenbouwkundigen en beeldend kunstenaars. Centraal in het mozaïek staan de leerlingen, een docent die een vlieger oplaait en het lam Gods, dat de protestants-christelijke grondslag van de school onderstreept. De school is meerdere malen uitgebreid. Het 'brugklashuis' (2013) is de meest recente, naar een ontwerp van het nog altijd bestaande architectenbureau Van Hoogevest Architecten.

Wasserstrich Randenbroek-Zuid, Amersfoort Vernieuwt (2013)

Het project Randenbroek-Zuid is een hedendaagse interpretatie van de omliggende jaren 50-buurt met haar zorgvuldig ontworpen overgangen tussen privé en openbaar. Architectenbureau Korth Tielens is een architectenbureau dat bakstenen architectuur realiseert waarin metselwerkdetails een hoofdrol spelen. Door de tuinen af te scheiden met versierde gemetselde muren in dezelfde steen als de huizen is een ensemble gemaakt dat aansluit bij de omgeving. De toegepaste baksteensoort wordt 'Wasserstrich' genoemd. Oorspronkelijk werd bij de productie van deze stenen veel water gebruikt. Hierdoor werd de buitenkant van de klei smeug, wat de diepe kleur van de klei naar voren bracht. Het typische oppervlak van deze stenen ontstaat bij het duwen van de klei door een stans. De rollagen boven de ramen en deuren zijn in staand formaat uitgevoerd. Dit project maakt onderdeel uit van 'Amersfoort Vernieuwt': een samenwerkingsverband tussen de gemeente en de woningcorporaties de Alliantie en Portaal, dat tussen 2007 en 2020 met gerichte renovatie- en sloop/nieuwbouwplannen Amersfoortse wijken heeft vernieuwd.

Verlijmd vorkbakstenen Railcenter (2017)

Het Railcenter is ontworpen door MIX architectuur. De bakstenen gevels sluiten aan bij de historische omgeving van de Wagenwerkplaats, die rijk is aan negentiende-eeuwse baksteenarchitectuur. De langgerekte bakstenen refereren naar de lange lijnen van het spoor, treinen en snelheid. De bakstenen gevel van het Railcenter bevat veel glas en heeft een duidelijk stramien. Er is gebruik gemaakt van traditioneel gestookte vorkbakstenen die als prefab-elementen verlijmd zijn. Dit is een opvallende hedendaagse toepassing van baksteen die een stuk goedkoper is dan op locatie metselen; het opbouwen van het gebouw gaat sneller en geveldragende zijn overbodig. Ook zijn er geen lint- en stootvoegen meer nodig waardoor de bakstenen nog duidelijker naar voren komen. De bakstenen hebben vanwege de traditionele manier van stoken een verscheidenheid aan kleur.

Slordig metselen en gesinterde bakstenen Ruïnewoningen Kattenbroek (1990)

De wijk Kattenbroek is geen standaard nieuwbouwwijk. De Amersfoortse uitbreidingswijk is beroemd om de opvallende stedenbouw en architectuur. Het meest iconisch zijn misschien wel de ruïnewoningen, ontworpen door de architecten Leo Heijdenrijk en J. Hermes. De architecten kregen de opdracht om te bouwen in het thema 'herfst'. Zij kozen voor de vorm van de historische ruïne als symbool voor het verweringsproces dat de herfst kenmerkt. De voorgevels zijn bewust slordig gemetseld en uitgevoerd in gesinterde bakstenen. Sinteren is een voorstadium van het smelten van kleimineralen waardoor het na afkoelen harder wordt. De baksteen kan door sinteren op plekken verglazen of zwarte sintervlakken vormen. De moderne, lichte achterzijde van de woningen contrasteert met de voorgevel. Na de herfst komt immers de lente. De meeste spanning zit in de zijgevels, waar die twee betekenislagen in elkaar grijpen. Leo Heijdenrijk: "Architectuur is vooruitkijken, met vallen en opstaan, zoals in het ware leven, waarin we ondanks alles toch veel hebben gelachen, al was het soms een glimlach."

Prefab baksteenstroken Huis VolkerWessels (2012)

Het hoofdkantoor van VolkerWessels ligt prominent aan de snelwegzijde van kantorenpark Podium en is ontworpen door architectenbureau De Zwarte Hond. Het gebouw is de thuisbasis voor alle dochterbedrijven van de organisatie. In het ontwerp is dit vertaald door het archetype huis als uitgangspunt te nemen voor de architectuur. De gevel bestaat uit prefab verticale baksteenstroken in een gemêleerde okerkleur, die worden afgewisseld met verticale glazen stroken. Volgens architect Jurjen van der Meer (De Zwarte Hond) heeft baksteen zijn eigen ontwerpprincipes: "Als je baksteen gebruikt, moet je ook altijd zorgen dat het massa krijgt en samenhang. Het moeten vlakken zijn. Als het van die kleine invullingen worden, ga je voorbij aan de kracht van baksteen. Het interessante aan het materiaal is dat je aan de einder een gebouw ziet, een volume in een bepaalde kleur met een bepaald mozaïek op een groot schaalniveau. Kom je echter dichterbij, dan blijkt er nog zoveel meer te zijn."

Onze Lieve Vrouwetoren

Op de luidzolder van de O.L.Vrouwetoren, waar de 7 luidklokken bediend worden, is in de muur een zeer bijzonder metselwerk aangebracht. Het is een meesterproef voor de beste restauratieopleiding in Nederland. Het is een zeer verfijnde boogconstructie met de aanzet tot een schuine oeil de boeuf. Zeer Amersfoorts, mooi kunstwerk, de moeite waard om het te gaan bekijken. Toegang via het VVV. Tip van de heer K. Heerkens.